

ลักษณะร่วมของเรื่องพระมาลัยในวรรณกรรมพื้นบ้านและพระมาลัยคำหลวง

ดร. เจตนา นาควัชระ แสดงทัศนะเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดี
วิจารณ์กับการศึกษาสังคมว่า

... วรรณคดีนั้นมีส่วนที่เป็นสมบัติร่วมของทุกยุคทุกสมัย ทุกถิ่น และ
ทั้งที่มีส่วนผูกพันกับยุคใดยุคหนึ่ง หรือภาวะใดภาวะหนึ่งหรือถิ่นใดถิ่นหนึ่ง
หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง แม้แต่ภาษาที่วรรณคดีใช้สื่อความหมายก็เป็นสมบัติ
เฉพาะของถิ่นหนึ่งหรือกาลเวลาใด เวลาหนึ่ง การศึกษาวรรณคดีจึง
เลี่ยงการศึกษาสังคมได้ยาก ความรู้เกี่ยวกับสังคมอื่นเป็นถิ่นที่เกิดของ
วรรณกรรม จึงเป็นสิ่งจำเป็น^๑

ถิ่นที่เกิดของจรรณกรรมและวรรณคดีไทยในสมัยโบราณ คือ "วัง" และ "วัด"
ส่วนที่เกี่ยวข้องกับ "วัง" หรือสังคมราชสำนักนั้น มีความสัมพันธ์โดยตรงกับสถาบันกษัตริย์
ซึ่งเป็นสถาบันสูงสุด มีอำนาจในการบริหาร ปกครองประเทศ สถาปนาสังคมไทยในสมัย
อยุธยา นั้น กษัตริย์เปรียบเหมือนเจ้าชีวิตของราษฎร ทั้งนี้เพราะคนไทยเอาอย่างการ
ยกย่องพระเจ้าแผ่นดินเหมือนเทวดาจากขอม ขอมก็ได้รับถ่ายทอดวัฒนธรรมการนับถือ
พระเจ้าแผ่นดิน เป็นสมมุติเทพจากอินเดียอีกทีหนึ่ง^๒ ทางด้านการปกครองบ้านเมืองนั้น
ใช้ลักษณะการปกครองแบบนายปกครองบ่าว หรือเจ้าปกครองข้า และวางระบบการ
ปกครองส่วนกลางเป็นแบบจตุสดมภ์ คือ พระมหากษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการ
ปกครอง มีเสนาบดี ๔ คน เป็นผู้ช่วยดำเนินการเกี่ยวกับด้านต่าง ๆ ๔ ด้าน คือ เวียง

^๑ดร. เจตนา นาควัชระ, "วรรณคดี," วรรณวิทยาการเล่ม ๑. สมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๔, หน้า ๑๓.

^๒ชินนกร เศรษฐไกร, สังคมและวัฒนธรรมไทย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๒๔.

วัง คลัง นา^๑ ด้านการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น เริ่มมีบ้าน มีผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้า ตำบล มีกำนันเป็นหัวหน้า และแขวง มีนายหัวเป็นหัวหน้า นอกจากนี้ยังมีกฎหมายว่าด้วยศักดินาอนุญาตให้บุคคลเป็นเจ้ารองที่นาได้มากน้อยตามชั้นบรรดาศักดิ์ที่ได้รับแต่งตั้ง^๒ และระบบศักดินานี้เองที่เป็นสาเหตุการแบ่งแยกชนชั้นในสังคม ชนชั้นในสมัยอยุธยา มี ๓ ชั้น คือ ชนชั้นสูง ได้แก่ พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ และขุนนางระดับสูง ชนชั้นกลาง ได้แก่ ผู้ดี ผู้มีฐานะ และขุนนางซึ่งมีศักดินา ๔๐๐ ไร่ขึ้นไป ส่วนชนชั้นต่ำ คือ ไพร^๓ ผู้ถือศักดินาต่ำกว่า ๔๐๐ ไร่และทาส^๔ การเลื่อนฐานะของบุคคลในสังคมไทยสมัยอยุธยานั้น มีเพียงวิธีเดียว คือ การเข้ารับราชการ^๕ จากจุดนี้เองทำให้ผู้คนพยายามให้บุตรหลานของตนเข้ารับราชการ เพื่อยกระดับฐานะทางสังคมแก่ตนเองและครอบครัว แนวความคิดของเหล่าฮวงคองสิบทอดค่อมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

ส่วน "วัด" นั้นมีบทบาทสำคัญในอันที่จะสนับสนุนนโยบายทางการเมืองของสมัยอยุธยา คือ เป็นศูนย์กลางการศึกษาศิลปวิทยาการต่าง ๆ ผู้ที่ผ่านการศึกษอบรมจากวัดจึงจะมีสิทธิ์เข้ารับราชการได้ ในรัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พระองค์ทรงวางกฎเกณฑ์ว่า บุตรข้าราชการคนใดจะเข้ารับราชการ จะต้องบวชเสียก่อน ดังนั้น ผู้ที่มีโอกาสเข้ารับราชการจึงได้เรียนรู้ศิลปวิทยาการต่าง ๆ จากวัด เช่น ด้านภาษาวรรณคดี เป็นต้น นอกจากนั้นพระมหากษัตริย์ของไทยทุกพระองค์ยังทรงเป็นพุทธมามกะ

^๑ สุขุม นวลสกุล, การเมืองและการปกครองไทย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐, หน้า ๓๖-๓๗. (เก็บความ)

^๒ รัชนิกร เศรษฐโร, เรื่องเดิม.

^๓ ไพร โดยส่วนรวม หมายถึง ชายฉกรรจ์ทุกคนที่มีได้เป็นเจ้านาย ขุนนาง หรือพระสงฆ์ ดู วารุณี โอสถารมย์ และอัญชสี สุสาย์สิทธิ์, "กบฏไพร่สมัยพระเพทราชา," วารสารธรรมศาสตร์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (ม.ย. - ก.ย. ๑๔), ๔๔-๖.

^๔ สุขุม นวลสกุล, เรื่องเดิม, หน้า ๔๐.

^๕ เรื่องเดียวกัน, อ้างจาก ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ศักดินากับพัฒนาการทางสังคมไทย, หน้า ๔๔.

และถือ เป็นหน้าที่สำคัญขององค์พระประมุขที่จะทำนุบำรุง และสืบพระศาสนา เช่น สร้างวัด หรือทรงโปรดให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตในพระราชสำนักแต่งหรือแปลวรรณกรรมทางศาสนา เช่น มหาชาติคำหลวง และกาพย์มหาชาติ เป็นต้น

วัดนอกจากจะเป็นแหล่งให้ความรู้แก่ชนชั้นสูงแล้ว ยังเป็นแหล่งให้ความรู้ระดับ พื้นฐานแก่บุคคลทั่วไป วัดจึงเป็นจุดเชื่อมระหว่างชนชั้น โดยใช้พิธีกรรมทางศาสนา เป็นสิ่งสนับสนุน เช่น ประเพณีการฟังเทศน์ ฟังธรรม ในงานนิเวศตฤกษ์ต่าง ๆ ประเพณี การบวชของกุลบุตร ฯลฯ ทั้งยังเป็นแหล่งรวมชีวิต จิตใจ ตลอดจนความศรัทธา และความเชื่อของประชาชนทุกระดับ โดยอาศัยพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน

บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในวัดมี ๒ จำพวก คือ พระที่บวชเรียนมานานจนสามารถ อ่านแปลบาลีได้ ทำหน้าที่เป็นครูแก่ชนชั้นไพร่ และชนชั้นสูงที่เข้าไปบวชเรียนอยู่ที่วัด อีกพวกหนึ่ง คือ คฤหัสถ์ที่มีความรู้ทางศาสนา หน้าที่ของคนเหล่านี้ คือ สวดคัมภีร์ทางศาสนา ให้อุบาสกอุบาสิกาฟัง และมีส่วนช่วยแพร่กระจายวรรณกรรมของพุทธศาสนาไปยังชนชั้นต่าง ๆ ด้วยการแปลคัมภีร์ทางศาสนาออกเป็นภาษาไทย หรือแต่งเรื่องทางศาสนา เป็นกลอนสวดไว้สำหรับสวดให้อุบาสกอุบาสิกาฟัง

แม้ว่าวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่องพระมาลัยและพระมาลัยคำหลวงจะเป็นผลงาน ประพันธ์ของบุคคลต่างชนชั้น คือ ฉบับวรรณกรรมพื้นบ้านที่ปัญญาชนชาววัดแต่งอาจจะเป็น พระหรือคฤหัสถ์ และฉบับวรรณคดีพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ซึ่งเป็นชนชั้นสูงในราชสำนัก ความแตกต่างด้านคุณภาพของบทประพันธ์สืบเนื่องมาจากศิลปะการใช้ภาษา ทั้งนี้เพราะความนิยมด้านธรรมเนียมการแต่งคำประพันธ์ของราชสำนัก และสังคมวัดนั้น ต่างกัน สังคมราชสำนักนิยมใช้คำศัพท์สูง มีกลวิธีปรุงแต่งคำ และเสียงของคำด้วยวิธีต่าง ๆ ในขณะที่สังคมวัดเน้นสำนวนภาษาที่เรียบง่าย เพื่อจุดประสงค์ในการสื่อสารกับคนหมู่มากในระดับชาวบ้าน แต่น่าสังเกตว่า ทั้งสังคมวังและสังคมวัด ใช้วัตถุดิบของการประพันธ์มาจากแหล่งเดียวกัน คือ จากศาสนา แม้ว่าเนื้อเรื่องจะมาจากคนละแหล่ง

^๑ดิธิ เอียวศรีวงศ์, วัฒนธรรมกรรมพิธีกับวรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์, หน้า ๑๔.

คือวรรณกรรมพื้นบ้านนำมาจากภูิกายมาลัย ส่วนฉบับวรรณคดีนำมาจากมาเลย์ เทวดี เถรวัดฤ

ลักษณะร่วมด้านแนวความคิด

สิ่งที่สะท้อนลักษณะร่วมของวรรณกรรมพื้นบ้าน และวรรณคดี ประการแรกคือ แนวความคิด เรื่องบุญ เรื่องบาป หรือ เรื่องของศีล ซึ่งเป็นรากฐานความเชื่อทางพุทธศาสนา และยังมีความเชื่อ เรื่องสังคมอุดมคติ คือ ศาสนาพระศรีอารียเมตไตรย ซึ่งความเชื่อดังกล่าว สืบทอดมาตั้งแต่ครั้งสุโขทัย ดังมีหลักฐานปรากฏในศิลาจารึกหลายหลัก^๑ นักวิจารณ์งานเขียน ในอดีตบางท่าน เช่น อินทรายุทธ เห็นว่า ศาสนาถูกนำมาใช้ส่งเสริมวรรณกรรมเจ้าขุนมูลนาย เพื่อมอมเมาประชาชนให้ยอมจำนนไม่คิดต่อสู้^๒ นอกจากนี้ประชาชนยังถูกปลูกฝังให้ยึดมั่นถือมั่น ในความคิดที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ เช่น พรหมลิขิตและกรรมเก่าแต่ชาติปางก่อน ยอมรับความ ไม่เสมอภาคที่เป็นอยู่ เพราะการสร้างสมกรรมดีในชาติปางก่อน^๓

เมื่อพิจารณาความศรัทธาและความเชื่อของประชาชนสมัยก่อนที่มีต่อศาสนาแล้ว จะเห็นได้ว่า สังคมทุกชนชั้นจากระดับสูงตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงระดับต่ำ คือ โพร มีสิ่งที่เชื่อมโยงกันอยู่คือสถาบันทางศาสนา เพราะถือกันว่าศาสนาเป็นที่รวมแห่งความเคารพ นับถือสูงสุดของมนุษย์ ทั้งยังเป็นที่พักทางใจของมนุษย์ ช่วยขจัดความกลัวสิ่งลึกลับ หรือ ปรากฏการณ์ซึ่งกระทบกระเทือนต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ และยังทำหน้าที่ประสานหรือ ติดต่อระหว่างคนและบรรดาสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ ส่วนประกอบของศาสนาอย่างหนึ่งคือ พิธีกรรม ซึ่งมีส่วนช่วยให้มนุษย์มีความสามัคคีภายในกลุ่ม ทำให้เกิดความแข็งแกร่ง และเกิดความพอใจ เนื่องจากการร่วมพิธีกรรมทางศาสนา^๔

^๑ วิทยาลัยพนธฉบับนี้หน้า ๓๕-๓๖.

^๒ อินทรายุธ, "ศาสนาถูกกระชากไปสู่ทะเลแวง, ^{ข้าพเจ้า} อักษรศาสตร์, ฉบับที่ ๕ พุทธศักราช ๒๔๙๒ อ้างถึงใน เสถียร จันทิมาธร, คนเขียนหนังสือ (พระนคร: โรงพิมพ์ พิมพ์, ๒๕๑๗), หน้า ๑๑.

^๓ เรื่องเดียวกัน .

^๔ Paul Bahannan, มานุษยวิทยา อ้างถึงใน ทิตยา สุวรรณชฎ, สังคมศาสตร์ แนวการศึกษาสาขาต่าง ๆ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ๒๕๐๔, หน้า ๓๒๐-๓๒๑. (เก็บความ)

การที่ประชาชนศรัทธา เลื่อมใสในศาสนานั้น เป็นสิ่งที่เกิดจากความรู้สึกของ
 ปัจเจกชน ไม่มีผู้ใดบังคับ แม้ชนชั้นสูงก็ไม่มียุทธหมายข้อใดที่ยังคับให้ยึดมั่นถือมั่นในศาสนา
 พระพุทธเจ้าศาสดาของศาสนาพุทธเอง ก็มิได้ทรงบังคับให้เชื่อฟังยังให้แนวทางการพิจารณา
 ความเชื่อที่ถูกที่ควรไว้ใน "กาลามสูตร" องค์พระมหากษัตริย์ในสมัยโบราณทุกพระองค์ก็
 ยังทรงเคารพในสถาบันทางศาสนา ดังนั้นศาสนาจึงไม่ได้รับใช้ชนชั้นใดชั้นหนึ่งโดยเฉพาะ
 การยึดถือเรื่องพรหมลิขิต หรือกรรมในชาติปางก่อน เป็นเรื่องปรกตสำหรับคนทั่วไปในสมัย
 โบราณ คำสอนของพระพุทธเจ้านั้น เป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบันว่า เป็นแนวคิดที่เป็น
 วิทยาศาสตร์ ประกอบด้วยเหตุและผลที่สัมพันธ์สอดคล้องกันโดยมีความเชื่อเรื่องกรรม เป็น
 พื้นฐาน มิใช่ความคิดหรือคำสอนที่เหลวไหล ไร้สาระ ดังที่บุคคลบางกลุ่มเข้าใจ

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ กล่าวถึงลักษณะวรรณศิลป์ที่มีกพบในวรรณคดี
 โบราณว่า

. . . ในยุคที่นักอ่านเชื่อถือความศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมดาที่ปรากฏ อาทิ
 อำนาจของเทวดา ของผี เวทมนตร์ จะมีลักษณะระคนความเชื่อถือเหนือ
 ธรรมดา กับลักษณะที่ริตตามสภาพจริง โดสมาการวรรณคดีโบราณจะแสดงถึง
 กีเลสทั้งของมนุษย์และ เทวดา และอมมนุษย์ชนิดอื่นที่ใกล้เคียงกับกีเลสของ
 มนุษย์ตามที่ถูกสังเกตรวมได้ประสพ กวีและผู้ประพันธ์วรรณคดีแบบโบราณ
 จะทำให้เข้าใจว่ามนุษย์และมนุษย์คล้ายคลึงกันที่กีเลส ทั้งที่อิทธิฤทธิ์ไม่
 เสมอกัน และเรื่องราววรรณคดีโบราณเป็น เรื่องก่อนมีความ เชื่อถือทาง
 วิทยาศาสตร์ จึงมีเหตุการณ์เหนือจริงตามความเชื่อในสมัยปัจจุบัน แต่
 ไม่เหนือความจริงตามความเชื่อของสมัยนั้น ผู้ประพันธ์และผู้อ่านเชื่อ
 ตรงกันว่าเหตุการณ์เหล่านั้นอาจเกิดได้^๑ ดังนั้นจึงมีตัวละครที่เป็น กูด
 ผี เทวดา อมนุษย์ ต่างชนิดมาพร้อมกับมนุษย์ในวรรณคดีไทยอยู่เป็น
 ปรกติ^๒

^๑ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, วิเคราะห์วรรณคดีไทย, หน้า ๓๘-๓๙.

(เก็บความ)

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๓.

การใช้ตัวละครที่มีลักษณะเหมือนจริง เช่น เปรต เทวดา นางฟ้า หรือ พระศรียาวยเมตไตรย อันเป็นบุคคลลาภีฐานทางฝ่ายศาสนาใช้ในบทประพันธ์นั้น ผู้อ่าน ผู้ฟัง เชื่อถือในกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนา จะสามารถรับ "ความบิดเบือน" ดังกล่าวได้โดยไม่มีปัญหาขัดแย้ง อนึ่งลักษณะของตัวละครฝ่ายเทพ คือเทวดาบนสวรรค์ นั้นมีผู้ให้ข้อสังเกตว่า มีลักษณะคล้ายสิ่งมีชีวิตประเภทหนึ่ง ที่อาจพัฒนาฐานะของตนให้สูงขึ้น และมีได้สูงส่ง เลิศลอยจนเกินไป ดังความเห็นที่ว่า

. . . ส่วนเทวดาโดยกำเนิด หรือเทวดาบนสวรรค์คืออย่างที่ศาสนาทั้งหลาย ยกย่องให้เป็นเลิศนั้น แม้ทางพระพุทธศาสนาจะกล่าวถึงไว้บ้าง ก็มีได้ ยกย่องให้เป็นเลิศ คงถือเพียงสิ่งมีชีวิตประเภทหนึ่งที่อาจพัฒนาฐานะของตนให้สูงขึ้นไปได้ แต่ก็มิใช่จะเที่ยงแท้แน่นอน ย่อมตกอยู่ในอำนาจของกาลและ ความเปลี่ยนแปลงเมื่อหมดแรงส่ง คือ บุญ แล้วก็อาจตกต่ำหรือถูกแรงส่งคือ นานปลงให้ต่ำลงไป อย่างไรก็ได้ สุดแต่ได้ทำความดี ความชั่วไว้มากน้อยเท่าไร และการเป็นเทวดานั้น ก็ไม่มีอะไรเป็นเครื่องค้ำประกันว่าจะไม่มีความเห็นผิด จะไม่ทำผิด

. . . อุดมคติสูงสุดทางพระพุทธศาสนาจึงมิใช่อยู่ที่ความเป็นเทวดาแต่ อยู่ที่การละกิเลสคือ ความไม่ดี ไม่งาม หรือความเศร้าหมองในจิตใจ^๑

เนื้อเรื่องพระมาลัยทั้งสองส่วนต่างก็เน้นเรื่องกรรม เรื่องการทำบุญ แม้แต่ตัวละครที่เป็นเทวดา ก็ยังมีกิเลสเช่นมนุษย์สามัญ เช่นเนื้อเรื่อง เมื่อเทพบุตรองค์หนึ่งผ่านไปเห็นวิมานของเทพบุตรอีกองค์หนึ่งเต็มไปด้วยดอกบัว ส่งกลิ่นหอมฟุ้งทั่ววิมาน ทุกย่างก้าวที่เทพองค์นั้นดำเนินไป จะมีดอกบัวมารองรับ จึงได้ถามกุศลแต่หนหลังที่เทพบุตรนั้นทำไว้ เทพนั้นจึงเล่าว่า เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ได้ถวายดอกบัวพระอรหันต์รูปหนึ่ง ๘ ดอก ผลการถวายดอกบัวแก่พระอรหันต์จึงมาเกิดบนสวรรค์ มีวิมานที่เต็มไปด้วยดอกบัว เทพบุตรองค์แรกจึงกลับไปเก็บดอกบัวที่สระโบกขรณีไปบูชาพระเจดีย์จุฬามณี เพื่อจะได้มีวิมานดอกบัวบ้าง หรือเปรียบเทียบการทำบุญกุศลของเทวดาเหมือนการสะสมข้าวในยุ้งฉาง คือต้องชวนชวายเป็นนำข้าวไปเติมในยุ้งอยู่เสมอ ๆ เพราะเมื่อนำข้าว คือ บุญไปใช้ ข้าวใน

^๑ สุชีพ ปุณฺณานุปาท, ประวัติศาสตร์นา (พระนคร: สำนักพิมพ์บำรุงสาสน์,

ยิ่งฉางก็จะพร่องไป ถ้าไม่นำไปเติมไว้ สักวันหนึ่ง ข้าวหรือบุญที่สะสมไว้ก็อาจหมดได้
 ดังนั้น ตัวละครที่เป็นเทวดา ก็ยังมีกิเลสที่ไม่ต่างจากมนุษย์ แต่ใช้บุคคลาธิษฐานให้เห็น
 ความแตกต่างภายนอก คือ รูป หรือสภาพแวดล้อม ก็เพื่อเน้นให้เห็นผลบุญว่ามีส่วนสนับสนุน
 และส่งเสริมให้มนุษย์มีโอกาสสมประสงค์ คือ มีชีวิตที่สะดวกสบายได้ในชาติหน้า และในชาติ
 ปัจจุบัน ทั้งยังเน้นการทำบุญตามกำลังศรัทธาซึ่งไม่ทำให้ผู้ทำบุญต้องเดือดร้อน คือให้ผู้ทำบุญ
 พอใจในผลบุญที่ตนกระทำ และวิธีทำบุญมีหลายรูปแบบ เช่น ให้ทาน รักษาศีล ภาวนาธรรม
 ยิ่งไปกว่านั้นการทำบุญทางพุทธศาสนาไม่มีการจำกัดชนชั้น ผู้ที่ทำความดี ย่อมได้รับผลดี
 ตอบแทน เช่น เหตุการณ์ที่พระอินทร์เล่าอาณิสสวงศ์ของเทพบุตร ๑๒ องค์ ที่มานุชาพระเจ้าดิ
 จุฬามณี และการสั่งสมบารมีของพระศรีอารียเมตไตรย แลกระดับของผลตอบแทนที่ได้รับ
 จากกุศลกรรมที่ทำได้ เช่น

<u>ผล</u>	<u>กุศลกรรมในอดีตชาติ</u>
เกิดเป็นเทพบริวารหนึ่งร้อยองค์	ให้ข้าวก้อนหนึ่งแก่กา
เป็นเทพบริวารหนึ่งพันองค์	ให้ทานเพื่อมนุษย์
เป็นเทพบริวารหนึ่งหมื่นองค์	ถวายอาหารสาม เพล
เป็นเทพบริวารสองหมื่นองค์	ถวายอาหารแก่พระสงฆ์
เป็นเทพบริวารสามหมื่นองค์	มีศรัทธาในพระรัตนตรัย
	ถวายผ้า อาหาร และยาแก่พระสงฆ์
เป็นเทพบริวารสี่หมื่นองค์	เผาศพไม่มีญาติ ถวายบาตร
	จิวร ที่นอน ที่นั่ง เป็นทานแก่พระสงฆ์
เป็นเทพบริวารห้าหมื่นองค์	ถือศีลแปด ศีลสิบ และ
	ให้ทานคนยากจน
เป็นเทพบริวารหกหมื่นองค์	ทำทาน อุปลัมภ์พระรัตนตรัย
	ทำนุบำรุงพระศาสนา บำรุง
	พระศรีมหาโพธิ์ และพระสถูป
	อุปลัมภ์บิดา มารดา บิดกวางคฤ
	ถวายจตุปัจจัยไทยทาน ถวายทานพระสงฆ์
	ให้ทานคนยากจน

ผล

กุศลกรรมในอดีตชาติ

เป็นเทพมบริวารเจ็ดหมื่นองค์

รักษาศิล อภิบาลอุษณาย

ปรนนิบัติด้วยการนวดพื้น กวาดผง

เสนาสนะ ตักน้ำ กลางคืนเรียนธรรม

กลางวันปรนนิบัติพระอาจารย์และ

เคารพครูอาจารย์

เป็นเทพมบริวารแปดหมื่นองค์

บอกบุญให้ประชาชนใส่บาตรพระสงฆ์

และถวายบิณฑบาตร

เป็นเทพมบริวารเก้าหมื่นองค์

มีศรัทธาไหว้พระสถูปบรรจุพระ-

บรมธาตุ บูชาด้วยดอกไม้ อุทิศ

ศีระแทนดอกบัว ดวงตาแทน

ประทีป วาจาแทนเทียน ใจ

ต่างดอกไม้บูชาพระรัตนตรัย

เป็นเทพมบริวารหมื่นแสนองค์

รักษาศิลห้า เก็บกวาดทรายมา

ก่อเป็นเจดีย์วางสรวงด้วยดอกไม้

ถวายสังฆทาน กราบไหว้บูชาเจดีย์

สร้างกุศลและทำทานทุกสิ่ง

เป็นเทพบุตรและเทพธิดามบริวาร

บูชาพระรัตนตรัย ด้วยสิ่งของ

พระศรีอารียเมตไตรย มีผิวกาย

สี่เดิยาล้วน เช่น ถวายผ้า อาหาร

สีต่าง ๆ

และผลไม้แก่พระสงฆ์

อุบลเทวรินทร์เทพบุตร

ถวายดอกบัวแปดดอกแก่พระอรหันต์

บุญบารมีของพระศรีอารียเมตไตรย

ยังเกิดเป็นปัญจธาติกโพธิสัตว์

บำเพ็ญบารมี ๔ อสงไขยแสนกัลป์

ยังเกิดเป็นศรัทธาธิกโพธิสัตว์

บำเพ็ญบารมี ๘ อสงไขยแสนกัลป์

ยังเกิดเป็นวิริยาธิกโพธิสัตว์

บำเพ็ญบารมี ๑๖ อสงไขยแสนกัลป์

ผล

กุศลกรรมในอดีตชาติ

บังเกิดเป็นวิริยาธิกโพธิสัตว์

บำเพ็ญสมถิงสวามี คือ ทศบารมี

ตรัสรู้เป็นพระศรีอาริยมุตไตรย

ทศอุบารมี และทศปรมัตถบารมี

สัมมาสัมพุทธเจ้า

กระทำบุญจมหาบบริจาค คือ ทรมณ์

บุตร ภรรยา เลือดเนื้อ และชีวิต

จะเห็นได้ว่ายิ่งทำบุญมากขึ้นเท่าใด โอกาสที่จะมีความสุข ความสบาย ก็ยิ่งทวีมากขึ้น ส่วนวาระกรรมพื้นบ้านเน้นผลของอกุศลกรรมมากกว่าส่วนวาระมคธ เช่น ระบอบกุศลกรรมในอดีตชาติของผู้ที่ไปบังเกิดในนรก คือ ข้ำสัตว์ตัดชีวิต ทลอลวงผู้อื่นให้หลงผิด ด้วยการพูดเท็จ การดื่มสุราเมรัย ประพฤติตนล่าเหยียงไม่อยู่ในศีลในธรรม เปียดเปียนทรมณ์สิน ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ประพฤติผิดในกาม ทำเสน่ห์ยาแฝด ฯลฯ ผลของการทำบาปดังกล่าว ทำให้ต้องไปทนทุกข์ทรมานในนรกด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น มีกงจักรพิศบนศีรษะ ถูกของแหลมทิ่มแทง ถูกโบยตี ต้องเป็นขึ้นตันจิวที่มีหนามแหลมคม โคนตันมีสุนัขนรกคอยกัด บนตันมีแร้งกาปากเหล็กคอยรุมจิก ถูกต้มเคี่ยวในกระทะทองแดง มีรูปร่างวิกลต่าง ๆ ทำให้ผู้อ่าน ผู้ฟังเกิดความกลัว และพยายามหลีกเลี่ยงการประพฤติกุศล และหมั่นทำบุญทำทาน เพื่อที่จะได้ไปเกิดบนสวรรค์ อันเป็นเหตุผลที่สอดคล้องกัน

วิธีการสร้างกุศลส่วนใหญ่จะสัมพันธ์กับสถาบันทางศาสนา และทางโลก ทั้งส่วนวาระกรรมพื้นบ้านและวาระมคธ กล่าวถึง การทำบุญกุศลของชาวชมพูทวีป ที่จริงแล้วก็คือมนุษย์ทั่ว ๆ ไป นี้เอง หลักใหญ่ของการทำบุญกุศล คือ การรักษาศีล และการบริจาคทาน การรักษาศีลคือการทำให้จิตใจสงบ การบริจาคทาน คือ การละเว้นความโลภ คือ เป็นผู้ให้มากกว่าที่จะเป็นผู้รับ เมื่อจิตใจสงบไม่เกิดความทะเยอทะยาน ความโลภ ผลที่ได้ก็คือความสุข การจำแนกรายละเอียดวิธีการประกอบกุศลกรรม ก็เพื่อชี้แนะแนวทางแก่คนหลายระดับ เช่น ระดับไพร่ อาจจะไม่ค่อยมีปัจจัย แต่สามารถสร้างกุศลได้ด้วยการ กวาดวัด ขุดสระ ฌมนต์พระให้สวดมนต์ รักษาศีล ซึ่งเป็นวิธีที่ไม่ต้องลงทุน แต่ลงแรงศรัทธาก็ให้ผลเช่นกัน ขนระดับอื่นก็สามารถสร้างกุศลได้ตามกำลังศรัทธา เช่น สร้างพระ สร้างวัด วิหาร โรงธรรม ถวายเครื่องอัฐบริวารแก่พระสงฆ์ อุทิศตนบวชเป็นภิกษุหรือสามเณร ปลดปล่อยทาส (คือให้ทานชีวิต) ถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์ หรือช่วยดูแลผู้ป่วยไข้ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงวิธีที่จะทำให้บุคคลไปเกิดในศาสนาพระศรีอารียเมตไตรย
สรุปความได้ ๓ วิธี คือ

๑. รักษาศีล เน้นศีล ๕ คือ เว้นจากบาปห้าสัคว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิด
ในกาม คัมภีร์สมาเมรีย และเว้นจากการกล่าวเท็จ ศีล ๕ นี้ ถือเป็นรากฐานของการ
ดำรงชีวิต เป็นจริยธรรมขั้นต้นของชาวพุทธ ซึ่งทุกคนจะประพฤติและปฏิบัติตามได้ง่าย

๒. พังธรรม คือ พังเทศน์มหาชาติวันเดียวจบ ๑๓ กัณฑ์ ถวายดอกไม้
รูปเทียน ฉัตรธง ฯลฯ อย่างละ ๑ พัน

๓. อุปถัมภ์สถาบันศาสนา ปรมณัติพระสงฆ์ ภิกษุ ภิกษุณี ไม่เบียดเบียน
ทรัพย์สินสมบัติของสงฆ์ หรือตัดไม้มหาโพธิ์ ไม่ประมาทในการทำบุญ และไม่ทำร้าย คำ ศี
บิดา มารดา พระโพธิสัตว์ ซึ่งเป็นบุคคลที่ควรเคารพบูชา

นักวรรณคดีวิจารณ์บางท่านเห็นว่าวรรณกรรม เป็นเครื่องสะท้อนสังคม เปรียบเสมือน
กระจกสะท้อนภาพสังคม^๑ แต่ควรรำลึกว่า ทิศทางที่ตั้งของกระจกนั้นหันเหไปในแนวใด
ภาพสะท้อนที่ได้ จะเป็นเพียงภาพบางส่วน ไม่ใช่ภาพรวม เพราะกรีเป็นผู้จัดวางตำแหน่ง
กระจกนั้น ภาพสะท้อนสังคมพระศรีอารียเมตไตรยจึงเป็นภาพสะท้อนของสังคม โดยผ่าน
ทัศนะของกรี ซึ่งทั้งสำนวนวรรณกรรมพื้นบ้าน และสำนวนวรรณคดี สะท้อนภาพตรงกัน คือ
มีลักษณะเป็นสังคมที่ปราศจากข้อบกพร่อง ปราศจากชนชั้น และที่สำคัญคือมีปัจจัย ๔
สมบูรณ์แบบ อย่างที่มนุษย์ต้องการ ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถหาพบในโลกทางกายภาพ จึงต้อง
อาศัยจินตนาการเป็นสื่อชดเชยสร้างความหวังกันโลกของอนาคต ปัจจัย ๔ ของมนุษย์โดย
ทั่วไป ได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค แม้ว่ามนุษย์จะมี
สิ่งเหล่านี้ในโลกปัจจุบัน แต่ก็เลส เป็นสิ่งบงการความโลภของมนุษย์ ทำให้มนุษย์เกิดความ
ไม่พอใจในสภาพที่ตนมีอยู่ เป็นอยู่ และสิ่งนั้นมักจะตรงกันข้ามกับสภาพความจริงที่เป็นอยู่ใน
ปัจจุบัน เช่น บ้านเรือนในสมัยพระศรีอารียนั้น " . . . อยู่ไม่ไกล แต่พอไต่บันถึงกัน"
กรีน่าจะหมายความว่า การดำรงชีวิตอยู่อย่างอบอุ่น เพราะมีเพื่อนบ้านอยู่ใกล้ ๆ ทั้งนี้สภาพ
บ้านเรือนในสมัยก่อนอาจจะตั้งอยู่ห่าง ๆ มีผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับสภาพบ้านเรือนสมัย
พระศรีอารียว่า

^๑เจตนา นาควิริยะ, "วรรณคดี", วรรณไวทยาการ เล่ม ๑, หน้า ๑๔-๑๕.

. . . การที่ผู้นิพนธ์มีความคิดว่าชนบทที่อุดมคือชนบทที่เต็มไปด้วยผู้ร้นบ้านเรือน ที่ติดกันจนเกือบไม่ตกดิน เป็นสังคมที่พึงปรารถนานั้น เห็นจะมาจากประสบการณ์จริงของท่านที่ว่าประชากรในสมัยที่ท่านนิพนธ์พระมาลัยมีเป็นจำนวนน้อย บ้านเรือนก็มีน้อยหลังคาจนทำให้เกิดความอ้างว้าง ความรู้สึกนี้ก่อให้เกิดจินตนาการถึงสภาพสังคมที่ (คิดว่าจะ) อบอุ่นกว่าคือสังคมที่เต็มไปด้วยผู้คนและบ้านเรือน หากท่านผู้นิพนธ์พระมาลัยสร้างงานของท่านขึ้นในกรุงเทพฯ สมัยปัจจุบันแล้ว แน่่อนที่สุดที่สภาพสังคมที่พึงปรารถนาจะเป็นสังคมที่มีผู้คนน้อยลง และรอบบ้านแต่ละหลังจะมีที่ว่างสำหรับปลูกต้นไม้ หรือทำสวน . . .^๑

ด้านอาหารการกิน มีความอุดมสมบูรณ์ ไม่ต้องปลูกต้องหว่าน โดยเฉพาะข้าวอันเป็นอาหารหลักของคนไทย ก็เจริญเติบโตขึ้นเอง เมื่อรวงแก่ก็จะกลายเป็นข้าวสารเอง มีอาหารทิพย์ น้ำทำบุญ คั้นไม้ผลดอกออกผลทุกฤดูกาล ไม่ต้องเก็บให้เหน็ดเหนื่อย เพราะกิ่งจะโน้มลงมาให้เก็บได้สะดวก ทั้งยังมีต้นไม้วิเศษ คือต้นกล้วยเทศขึ้น ๔ มุมเมือง ผู้ใดปรารถนาสิ่งใดก็ไปขอได้จากต้นกล้วยเทศ มีผู้ให้ความเห็นว่าต้นกล้วยเทศนั้นเป็นสัญลักษณ์ความคิดลัทธิสังคมนิยม เป็นวิธจักรทรัพย์สมบัติส่วนกลาง พลเมืองทุกคนมีสิทธิใช้ทรัพย์สินร่วมกัน^๒ ผู้คนมีเครื่องแต่งกายงดงาม มีเครื่องประดับเป็นทิพย์ มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตทุกประการตามแต่จะปรารถนา รูปร่างหน้าตาทุกคนสวยงามเหมือนกันหมด ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เมื่อพิจารณาลักษณะสภาพสังคมศาสนาพระศรีอารยณ์แล้ว จะเห็นว่า สะท้อนให้เห็นความคิดของผู้คนในอดีต (และกรี) ได้ว่ามนุษย์ต้องการความสุขทางโลก ความดีความงาม ความสุขเป็น เรื่องของสวรรค์ ผู้ที่จะไปสวรรค์ได้ก็เพียงเฉพาะผู้ที่ประกอบกุศลกรรม และที่สำคัญคือมนุษย์ระดับชาวบ้านนั้นปรารถนาแค่การดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ไม่ต้องการนิพพาน ขอเพียงมีปัจจัย ๔ ครบสมบูรณ์ บ้านเมืองก็ร่มเย็น มีสภาพดูจ"สวรรค์บนดิน" ทั้งนี้ปัจจัยขั้นต้นของการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข คือใช้ศีล ๕ เป็นหลักธรรม ละเว้นอกุศลกรรมประเภทต่าง ๆ มนุษย์ก็จะมีความสุข และ

^๑วิภา กงกะนันทน์, วรรณคดีศึกษา, หน้า ๘๒.

^๒ดู อรอนงค์ หัตถาศิ, "พระนิพนธ์ประเภทคำหลวงของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร,"

สภาพสังคมสมัยพระศรีอารยเมตไตรยนั้นก็ยังคงกำหนดอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมเช่นกัน ผู้ที่ประกอบ
อกุศลกรรมนานาประการ จะไม่มีโอกาสไปเกิดหันศาสนาพระศรีอารยเมตไตรย การเกิด
ในสมัยพระศรีอารยเมตไตรยนั้นมนุษย์ก็ยังไม่พ้นสังสารวัฏ คือ ยังต้องเวียนว่ายตาย
เกิด ไปไม่ถึงนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนา ซึ่งจะสามารถพ้นจากสังสารวัฏ
คือ ไม่ต้องเกิดอีก

ลักษณะร่วมด้านประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา

ลักษณะร่วมอีกประการหนึ่งของวาระกรรมพื้นบ้านและพระมาลัยคำหลวง คือ มี
ความสัมพันธ์กับทางด้านประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนามาแต่โบราณ พิธีกรรมดังกล่าว
ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เช่น

ประเพณีการเทศน์มหาชาติ เนื้อเรื่องทั้งสองส่วนกล่าวสนับสนุนประเพณี
การฟังเทศน์มหาชาติ เชื่อกันว่าผู้ที่ฟังเทศน์มหาชาติจบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ ภายในวันเดียว พร้อมทั้ง
บริจาคทาน เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน ภัตต ธง สิ่งละพัน จะมีโอกาสไปเกิดหันศาสนา
พระศรีอารยเมตไตรย ประเพณีการเทศน์มหาชาตินี้เป็นประเพณีที่สำคัญของทุกท้องถิ่น
บางท้องถิ่น เช่นภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย และในประเทศใกล้เคียง
เช่น ประเทศพม่า ลาว มีธรรมเนียมการเทศน์พระมาลัยก่อนการเทศน์มหาชาติ^๑

ประเพณีการเทศน์มหาชาตินั้น จัดเป็นประเพณีสำคัญของทางราชสำนักด้วย
ดังที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้จัดมีเป็นประจำปี
บางรัชกาลเจ้านายนิยมหัดเทศน์มหาชาติด้วย^๒ การเทศน์มหาชาตินั้น นิยมเทศน์ใน
พระอุโบสถ พระวิหาร หรือศาลาการเปรียญ และไม่จำกัดฤดูกาลในการเทศน์อย่างใน
ชนบท ภาคกลางนิยมเทศน์ระหว่างเทศกาลออกพรรษาถึงเดือนสิบสอง^๓ ภาคตะวันออกเฉียง
เหนือ มีในเดือนสี่ เรียกว่า งานบุญเผาผล ภาคเหนือมีการตั้งธรรมหลวงเทศน์
มหาชาติในเดือนยี่เหนื่อ หรือเดือนพฤศจิกายน และประเพณีเทศน์มหาชาติในเดือนสามเหนื่อ

^๑ อ่างแล้ว, อุทยานนิพนธ์ฉบับนี้หน้า ๒๐.

^๒ สกิตย์ เสมานิล, วิสาสะ (พระนคร: แพร่พิทยา, ๒๔๑๓), หน้า ๑๐๔.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๒.

คือ เดือนธันวาคม ภาคใต้นิยมเทศน์มหาชาติในเดือนอ้าย^๑

เมื่อสัปบุษย์มีกามหาชาติกำหนดวันเทศน์แล้ว ที่จัดเตรียมสิ่งของที่จำเป็น คือ ซีผึ้งพื้นเทียนเท่าจำนวนคาถาแห่งกัณฑ์ที่รับ ดอกไม้ ชูบ เทียน และธงกระดาดเล็ก เป็นของบูชากัณฑ์เทศน์เท่าจำนวนคาถา มีขนมเครื่องกัณฑ์ เช่น ขนมกง ขนมโก๋ ดังเบม มะพร้าวอ่อน กล้ายั้งเครือ อ้อยทั้งลำ ส้มโอ ส้มเขียวหวาน ผลไม้แช่อิ่ม ข้าวตู ข้าวสาร น้ำตาลหม้อใส่ถาดโองมังกกร หรือใส่กระจาดคานทาม การเทศน์มหาชาตินั้น ต้องมีปีพาทย์ประโคมประจำกัณฑ์ เมื่อพระเทศน์ขึ้นธรรมมาสน์ และเมื่อเทศน์จบผู้เทศน์จะประกาศบอกชื่อและจำนวนคาถากำกับ^๒ มีข้อความตอนหนึ่งในสำนวนวรรณคดีกล่าวถึง การเทศน์มหาชาติว่า

. . . แม้นผู้ใดจะใคร่พบ จงเคารพตามโอวาท ให้ทำมหาชาติ
เดือนวันดี เครื่องสิ่งละพันจงบูชา ให้จบในคราวนั้น ตั้งประทีปพันบูชา
ดอกปทุมมาถ้วนพัน บัวเผื่อนต้นอินทนิลา ดอกมณฑาโดยจง เทียนแดง
ฉัตร เครื่องบูชาทั้งนี้ จงถวญที่สิ่งละพัน คนทลทนั้นตามสม โดยนิยม
จะบูชา พระคาถาถ้วนพัน ให้สดับธรรม์เคารพ จมจวบจบอุทาหรณ์
พระเวสสันดรนฤบาล ปีฉณกาลสมโพธิ สมภารโสคอินอุคม เป็นที่สุดสม
ในชาตินั้น บูชาพระธรรมจวงครบ จึงจะได้ประสพองค์ข้า . . . (น. ๒๔)

ประเพณีการสวดพระมาลัย ในสมัยโบราณนิยมสวดพระมาลัยในงานแต่งงาน ก่อนส่งตัวบ่าวสาวเข้าหอ เพื่อสั่งสอนคู่บ่าวสาวให้รู้จักเกรงกลัวบาป^๓ ตอนที่นิยมสวดคือ ตอนมีผู้ขึ้นต้นจิวเพื่ออบรมคู่บ่าวสาวมิให้ล่วงละเมิดผิดประเวณีสามี ภรรยาผู้ขึ้น^๔ ต่อมา

^๑ อรอนงค์ พัดพาศิ, "พระนิพนธ์ประเภทคำหลวงของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร,"
หน้า ๑๐๖. (เก็บความ)

^๒ สติธย์ เสมานิล, วิสาสะ, หน้า ๔๓-๔๔. (เก็บความ)

^๓ สัมภาษณ์ พระครูธรรมวิศาลโสภิต. วัดราชโอรส กรุงเทพมหานคร.

๑๖ มกราคม ๒๕๒๔.

^๔ สัมภาษณ์ พระโสภณธรรมมาจารย์. วัดดาวดึงษาราม กรุงเทพมหานคร.

๒๙ มกราคม ๒๕๒๔.

นำมาใช้ในงานศพเพียงอย่างเดียว เมื่อพระสวดพระอภิธรรมจบแล้ว จึงสวดพระมาลัย เพื่อบอกบาป บอกรุณ การสวดมีพระสงฆ์ ๔ รูป โบราณนิยมสวดตลอดคืน เพื่อให้ผู้ที่มาอยู่ เป็นเพื่อนศพฟัง โดยจะมีทสวดที่สนุกสนานแทรกสลับการสวดมาลัย โดยเลียนแบบท่อนอง การสวดมาลัย แต่สวดโดยขรราวาส มีทั้งชายและหญิง เรียกว่า สวดคฤหัสถ์ หรือขรราวาส ออกจาก ขรราวาส ๔ คน จะแต่งกายตามชุดที่ใช้แสดง เช่น ชุดลิบสองภาษา คือ แยก จีน มอญ ญวน ฯลฯ และถือตาลบัตรไว้เคาะจังหวะ บางครั้งก็ใช้ตาลบัตรตีกัน การสวด ขรราวาสนี้เดิมพระสงฆ์สวดก็มี ต่อมาพระสงฆ์ประพฤตินั้นไม่เหมาะสม เช่น สวดตลกคะนอง สองแง่สองง่าม และละเมิดวินัยสงฆ์ เช่น ดันภัตตาหารที่เจ้าภาพนำมาถวายขณะสวด เป็น การผิดวินัยของสงฆ์ ทำให้สถาบันสงฆ์ชาติวินัย อนึ่ง การสวดพระมาลัยมีท่อนองสวด หลายท่อนอง สมัยต่อมาห้ามปราม เพราะฟังดูเหมือนพระร้องเพลง ซึ่งไม่เหมาะสม^๑

การเทศน์มาลัย นิยมเทศน์ในโอกาสต่าง ๆ เป็นการเทศน์ ๓ ธรรมาสน์ แบ่งบทพระผู้สวดเจรจาโต้ตอบกัน เช่น เมื่อจะเทศน์ภาคกรก พระรูปหนึ่งจะรับบทเป็น พระมาลัย อีกรูปหนึ่ง เทศน์บทสัตวันรก และอีกรูปหนึ่งแทนพระยายม หากเทศน์ภาคสวรรค์ ก็จะมีพระ ๓ รูป รับบทเป็นพระมาลัย พระอินทร์ และพระศรีอารียเมตไตรย ระหว่าง การเทศน์จะมีลักษณะการโต้ตอบ ชักถาม มักแทรกเรื่องเล่าเพิ่มเติม เช่น เหตุการณ์ บ้านเมือง บุคคลที่น่าสนใจ โดยนำมาเป็นตัวอย่างเทียบเคียงเป็นอุทาหรณ์ให้เห็นหลักธรรม เค้นชัดขึ้น ประเพณีการเทศน์มาลัยยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะตามชนบทในกรุงเทพ มหานคร มีการฟื้นฟูประเพณีการสวด และเทศน์มาลัยที่วัดดาวดึงษาราม

การทำบุญตักบาตร และการทำบุญอื่น ๆ การตักบาตรเป็นวิธีทำบุญวิธีหนึ่ง ที่เชื่อกันมาแต่โบราณว่า เป็นวิธีการที่คนเป็นจะติดต่อกับคนตายได้ คือ ผู้ตายสามารถรับ ผลบุญหรือสิ่งของที่ผู้อื่นอุทิศให้ โดยผ่านตัวกลางคือ พระ และอาณิสสงฆ์นั้นสามารถบรรเทา ความเดือดร้อนได้ด้วย ดังเช่น สัตวันรกสั่งความพระมาลัยบอกญาติพี่น้องให้ทำบุญอุทิศส่วนกุศล

^๑สัมภาษณ์ พระครูธรรมวิศาลโสภิต, อ่างแล้ว.

^๒สถิตย์ เสมานิล, เรื่องเดิม, หน้า ๘๗-๘๐.

ไปให้ เมื่อพระมาลัยกลับมาโลกมนุษย์บอกบรรดาญาติมิตรสว่นรททั้งหลายให้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลแล้ว สว่นรททั้งหลายที่ได้รับโทษทบททุกขกรรมในนรก ก็บรรเทาความเดือดร้อนลงกว่าแต่ก่อน จากเรื่องพระมาลัย ผู้ที่ถวาย ภัณฑาตบแก่พระสงฆ์ เมื่อตายไปได้ไปเกิดบนสวรรค์เป็นเทพบุตร มีบริวารแปดหมื่นองค์ ชายเชษฐาใจถวายดอกบัว ๘ ดอก แก่พระมาลัย ยังเกิดเป็นอุบลเทวรินทร์เทพบุตร และคนโบราณ บางคนยังเชื่อว่า การทำบุญตักบาตรจะเป็นปัจจัยทำให้ไปเกิดในศาสนาพระศรีอารียเมตไตรยได้ด้วย คือ ก่อนจะทำบุญใส่บาตร ให้ยกชันข้าวชันจบ พร้อมกล่าวอธิษฐานตั้งความประสงค์ให้ได้เกิดทันศาสนาพระศรีอารียเมตไตรย ดังความว่า

"ชันข้าวเดียวถวาย ข้าพเจ้ายกถวาย ยกไว้เป็นทาน พระศรีอารียอย่าให้แคล้ว ขอให้ได้วิมานแก้ว เจ็ดชั้นเมืองนอง ชันข้าวชันทองพูนเกิดมาเอง พระพุทธช่วยนำ พระธรรมช่วยแต่ง เทวดาเลี้ยงแข่งชันให้ถึงมือ"^๑

ประเพณีให้ผู้ตายถือกรวยดอกไม้ ประเพณีดังกล่าวมีทั้งในพระราชสำนักและคิธิของสามัญชน เมื่อคนเจ็บใกล้ตาย ญาติพี่น้องจะนำดอกไม้ ธูป เทียน บรรจุกรวยใบตองให้คนเจ็บถือพนมไว้ เพื่อตั้งสติ ให้นำกรวยดอกไม้ นั้นไปบูชาพระเจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์ และจะให้บูชาพระศรีอารียเมตไตรยด้วย คือ กำหนดจิตไปสู่สุคติภูมิ เมื่อดับจิตตราสังศพเสร็จแล้ว ก็นำกรวยใบตอง ใส่ดอกไม้ เทียนอย่างละ ๑ เล่ม บางแห่งใส่หมากพูลลงไปด้วย และมีเรื่องเล่ากันต่อมาบางท้องที่ว่า ดอกไม้ ธูป เทียน ที่ใส่มือให้ผู้ตายไปนั้นได้ไปกองเป็นอันมากอยู่โคนต้นโพธิ์ต้นหนึ่ง ไม่ค่อยได้ไปถึงพระจุฬามณีเจดีย์^๒ ซึ่งเมื่อพิจารณาดูแล้ว ก็จะเข้าทำนองกฎแห่งกรรม คือ ผู้ตายทุกคนย่อมปรารถนาที่จะยังเกิดในสุคติภูมิ แต่เมื่อยังเป็นมนุษย์นั้น บางคนอาจก่อกรรม ทำเข็ญไว้มาก จึงไม่อาจไปยังเกิดบนสวรรค์ได้ทันทีต้องไปชดใช้กรรมในนรกก่อน ดังนั้นก็น่าจะเป็นไปได้ที่ว่าผู้ตายไม่มีโอกาสนำดอกไม้ นั้นไปบูชาให้ถึงพระเจดีย์จุฬามณี ดอกไม้ ธูป เทียน เหล่านั้นจึงไปอยู่ที่โคนต้นโพธิ์ดังกล่าว

^๑ สัมภาษณ์ สมภารหล่อ เจ้าอาวาสวัดโปรดสัตว์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, อ่างแล้ว.

^๒ เรื่องเดียวกัน.

ลักษณะร่วมของ เรื่องพระมาลัยทั้งสองสำนวนทางด้านประเพณี และพิธีกรรม ทางศาสนานั้น นอกจากจะมีผลต่อการแพร่กระจายของข้อมูลแล้ว พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับ ศาสนายังมีบทบาทต่อสังคม คือ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ใกล้ชิดในหมู่ประชาชน เกิดความ สามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันสร้างบุญกุศล เสริมสร้างค่านิยมต่าง ๆ ในสังคม เช่น มีศีล ๕ เป็นพื้นฐานการดำรงชีวิต และยังช่วยควบคุมพฤติกรรมทางสังคม นำไปสู่ความสงบ เรียบร้อย อันเป็นวัฒนธรรมร่วมของพุทธศาสนิกชน ดังมีผู้ให้ความเห็นว่า

... ชาวพุทธเป็นผู้มีอิสระในการที่จะนำหลักพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ กับชีวิตของตน ใครจะสนใจหลักพระธรรมให้ลึกซึ้งแค่ไหนเพียงใดย่อม เป็น ลิทธิของผู้นั้น แต่ส่วนใหญ่แล้วจะรู้จักศีล ๕ รู้จักเรื่องราวของพุทธประวัติ รู้จักการทำบุญ ประเพณีต่าง ๆ เกี่ยวกับศาสนา และรู้ว่าประพฤติกรรมเช่นไร ถึงจะได้ขึ้นสวรรค์หรือลงนรก การไปทำบุญเป็นเรื่องที่น่ายินดี น่าสนุกสนาน เป็นการพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งรวมเรียกว่าวัฒนธรรมไทยอย่างแท้จริง . . .^๑

ลักษณะร่วมด้านศิลปะ

ลักษณะร่วมของวรรณกรรมพื้นบ้านและวรรณคดีอีกประการหนึ่ง คือ เป็นศิลปะ ร่วม^๒ ระหว่างศิลปะหลายสาขา เช่น จิตรกรรม ปฏิมากรม และคีตศิลป์เบื้องต้น ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมหรือวรรณคดีโบราณจะพัฒนาควบคู่กันไปกับจิตรกรรม สมุดไทยโบราณ เรื่อง พระมาลัย จะมีภาพวาดกำกับ ฝาผนังโบสถ์วิหารหลายแห่งมี ภาพวาดเรื่องพระมาลัยโปรกสัตว์นรก^๓ เป็นการเล่าเรื่องด้วยภาพ สื่อสารด้วยเส้น แสง สี และเงา อันเป็นส่วนประกอบในการสร้างจิตรกรรม จิตรกรรมดั้งเดิมของ ไทยนั้นเป็นศิลปะที่ใช้เชิดชูพระพุทธศาสนา มิใช่เป็นงานที่มีวัตถุประสงค์ทางศิลปะ อย่างเดียวเท่านั้น^๔ จิตรกรรมนำเนื้อหาหรือเรื่องราวที่ใช้เขียนมาจากแหล่งเดียวกัน

^๑ รัชนิกร เศรษฐสุไร, สังคมและวัฒนธรรมไทย, หน้า ๒๗.

^๒ เจตนา นาควัชระ, ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี. สำนักพิมพ์ดวงกมล, ๒๕๒๑, หน้า ๔๒.

^๓ ภูมิภาคผนวกท้ายเล่ม

^๔ เคล้าส์ เว็งค์, จิตรกรรมไทยเดิม (พระนคร: สำนักพิมพ์คิวพร, ๒๕๑๑), หน้า ๒.

วรรณคดี คือ ศาสนา ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างผลงานด้านจิตรกรรมตามโบสถ์วิหารนั้นมี ทั้งพระและฆราวาส สถาบันสงฆ์ และสถาบันกษัตริย์ มักเป็นแหล่งผลิตหรือให้การศึกษาศึกษาฝึกฝนแรงงานที่ต้องใช้ฝีมือ^๑ พระสงฆ์นั้น เมื่อว่างจากการศึกษาพระธรรมบทไม่ได้ศึกษาอักษรวิธีก็มักฝึกงานช่างสร้างสรรค์งานศิลปะ ที่อุทิศให้แก่พุทธศาสนา นอกจากนี้ชนชั้นสูงในสังคมที่มีศรัทธาปลาพระพุทธรูปศาสนา ก็ได้สร้างวัด โดยว่าจ้างช่างฝีมือวาดจิตรกรรมฝาผนังก็เป็นจำนวนมาก นอกจากเราจะสามารถศึกษาเรื่องราวของวรรณคดีจากจิตรกรรมแล้ว ภาพเหล่านั้นยังแสดงวิวัฒนาการทางศิลปะ แสดงลักษณะการเขียนของแต่ละยุคแต่ละสมัย และแสดง "ระดับ" ของช่างฝีมือหรืออัจฉริยะของช่างเขียน ภาพจิตรกรรมเรื่องพระมาลัยที่ปรากฏส่วนใหญ่ มักจะแทรกปะปนกับภาพเรื่องทศชาติ ซึ่งเป็นเนื้อหาหลักที่จิตรกรนำมาใช้วาดในโบสถ์ วิหาร และพระอารามหลวงทั่ว ๆ ไป เช่น ที่วัดหงส์รัตนาราม ผังธนบุรี มีภาพวาดจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพระมาลัย อยู่ที่มุมเสาทั้ง ๔ ด้านของพระอุโบสถ เช่นเดียวกับที่พระอุโบสถของวัดอรุณราชวรารามรวมมหาวิหาร บางแห่งจะอยู่ที่ด้านหลังพระประธาน เช่น ที่วัดเปาโรหิตย์ และที่มีชื่อเสียงมากคือที่วัดดาวดึงษาราม เพราะจิตรกรจินตนาการภาพนรกไว้อย่างน่าพรั่นพรึง ศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี กล่าวถึงภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดดุสิตารามว่า มีภาพพระมาลัยลงไปโปรดเมืองนรก มีเทพนครของพระยายมราชอยู่ด้านซ้าย และได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับภาพวาดของนรกไว้ว่า

. . . สำหรับภาพเรื่องไตรภูมิ ส่วนที่น่าสนใจที่สุดก็คือเมืองนรก ณ ที่นี้ช่างเขียนได้ใช้ความนึกคิดส่วนตัวของเขาแสดงภาพการลงโทษทุกชนิดแก่ผู้กระทำความบาป และผู้กระทำความบาปส่วนมากก็จะหันหน้าไปยังพระมาลัย และการทำการเคารพเพื่อจะขอให้หลุดพ้นจากทุกข์เวทนา ภาพเรื่องไตรภูมินี้มีเขียนอยู่เกือบทุกวัดที่มีจิตรกรรมฝาผนัง แต่ก็ไม่มีแห่งใดเลยที่ภาพเมืองนรกจะได้รับการวาดขึ้นอย่างน่ากลัว และให้ความรู้ มากเท่ากับที่วัดดุสิตาราม^๒

^๑ วารุณี ไอลถารมย์. "การศึกษาในสมัยต้นรัตนโกสินทร์," ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๒๔, หน้า ๒๓. (เก็บความ)

^๒ ศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี, วิวัฒนาการแห่งจิตรกรรมฝาผนังของไทย. กรมศิลปากร, ๒๕๐๒, หน้า ๒๕.

นอกจากภาพจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์วิหาร และภาพเขียนในสมุดไทยแล้ว ยังมีภาพพระบฏใช้เป็นภาพแขวนตามวัด ปัจจุบันเหลือภาพชนิดนี้น้อยมาก ที่พิพิธภัณฑ์ศิลปพระศรีกรุงเทมหานคร ยังคงมีภาพพระบฏพระมาลัยโปรดพระอินทร์อยู่ ๑ ภาพ คนโบราณนิยมถวายภาพพระบฏให้วัด เพราะถือว่าเป็นการทำบุญกุศลอย่างหนึ่ง และบางท่านยังถือเป็นการเสดาะเคราะห์อีกด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปกรรมแขนงอื่นกับวรรณกรรมและวรรณคดี (เรื่องพระมาลัย) นั้นไม่เด่นชัดเท่าด้านจิตรกรรม แต่ภาพแสดงออกด้วยวิธีการทางจิตรกรรมมีการรอบจำกัดกว่าภาพที่แสดงออกด้วยวรรณกรรม แสดงให้เห็นว่าภาพทางจินตนาการนี้กว้างขวาง ไร้ขอบเขตเกินกว่าจะมองเห็นด้วยตา ดังที่ ดร.เจตนา นาควัชระ แสดงความเห็นไว้ว่า

. . . ภาพที่แสดงออกด้วยวรรณกรรมจึงเป็นภาพที่ต่างออกไปจาก "ภาพ" ที่แสดงออกด้วยจิตรกรรม แต่กว่าเราจะจะได้เปรียบจิตรกรรมในตรงที่ว่าผืนผ้าใบหรือผนังโบสถ์ มีขอบเขตทางกายภาพอันจำกัด และภาพนั้นอาจจะสื่อความหมายทางปรัชญาได้ไม่เต็มที่เท่ากับภาษา เพราะบทประพันธ์เต็มไปด้วยความหมายซ่อนเร้นที่ชวนให้คิด . . .^๑

แต่บางครั้งเราจะสังเกตเห็นว่า จิตรกรรมพยายามให้รายละเอียดของภาพเขียนจนผู้ชมสามารถรับรู้เรื่องราวที่เล่าด้วยภาพได้ทัดเทียมกับเรื่องราวที่อ่านหรือฟังจากวรรณกรรม ขณะที่ภาษาในวรรณกรรมแฝงความหมายซ่อนเร้นที่ชวนให้คิด เพราะถือเป็นศิลปะการใช้ภาษาอย่างหนึ่งที่ยอมรับสื่อความหมายทางอ้อมมากกว่าทางตรง เพื่อรสคำและรสความจิตรกรรมมักใช้วิธีที่ตรงกันข้าม คือ เปิดเผย หรือสะท้อนภาพที่ปรากฏในจินตนาการของมนุษย์ (ของผู้วาด) ออกมาเป็นภาพที่เห็นด้วยตา เป็นทัศนศิลป์ที่สามารถสื่อความหมายให้ผู้ชมทุกระดับได้รับรู้ แต่ผู้ที่จะเข้าใจความหมายที่แสดงออกด้วยภาพนั้นจำเป็นต้องมีพื้นฐานความรู้ทางวรรณกรรมก่อน การอ่านและการฟังช่วยให้ผู้ชมรับรู้เนื้อหาเรื่องต่าง ๆ เมื่อเห็นภาพประกอบทำให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น ซึ่งจิตรกรรมและวรรณกรรมในอดีตนั้นผสานประโยชน์ซึ่งกันและกันโดยเฉพาะ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

^๑เจตนา นาควัชระ, ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี, หน้า ๔๔-๔๖.

ศิลปะด้านปฏิมากรรมเกี่ยวกับพระมาลัย มีหลักฐานมาแต่โบราณครั้งสมัย
พระยาสิทธิ แห่งกรุงสุโขทัย พระองค์ทรงหล่อรูปพระศรีอารียเมตไตรยไว้ในเทวาลัย
ณ ตำบลป่ามะม่วง^๑ ปัจจุบันนี้ที่มีศิลปะด้านปฏิมากรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องพระมาลัยอยู่บ้าง
แต่เป็นฝีมือช่างสมัยใหม่ ไม่ประณีตนัก เช่น ที่วัดไผ่โรงวัว จังหวัดสุพรรณบุรี

ความสัมพันธ์ของศิลปะอีกแขนงหนึ่งกับเรื่องพระมาลัยทั้งสำนวนวรรณกรรม
พื้นบ้าน และสำนวนวรรณคดีคือความสัมพันธ์ด้านคีตศิลป์ การสวดลำนำเป็นคีตศิลป์ขั้นพื้นฐาน
เพราะไม่ใช่เครื่องดนตรีเข้ามาประกอบ เรื่องพระมาลัยทั้งสองสำนวนมุ่งที่จะใช้สวด
ทำนองสวดต่าง ๆ มีบทบาทต่อการเปลี่ยนอารมณ์และความรู้สึก ศิลปะการใช้ภาษาเสียง
ประกอบจังหวะ คือ ทำนองสวด มีผลทำให้เนื้อเรื่องแพร่กระจายได้รวดเร็ว เพราะ
ในหมู่คนระดับชาวบ้านสมัยโบราณที่ไม่รู้หนังสือมักมีความสามารถด้านการจดจำจังหวะ
ทำนองต่าง ๆ เป็นพิเศษ แม้เมื่อเริ่มเขียนบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์ เช่น ในสมุดไทยแล้ว
ทำนองสวดยังมีผลสัมพันธ์กับจังหวะการอ่าน เพราะน้ำคำที่กระทบอารมณ์ผสมผสานกับ
ทำนองจังหวะ และน้ำเสียงของผู้สวด เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังจับใจ และจดจำกันต่อ ๆ มา

ต่อมาเมื่อคีตศิลป์พัฒนาขึ้นมีการใช้มือประกอบจังหวะ เช่น การเล่นเพลงพื้นบ้าน
ประกอบนาฏการเบื้องต้น คือ ทำร่างกาย ๆ การละเล่นพื้นเมืองบางชนิด เช่น เพลงฉ่อย
ได้นำเนื้อเรื่องพระศรีอารียเมตไตรยมาใช้ แต่เนื่องจากเป็นผู้ที่ควรแก่การเคารพจึงใช้
กล่าวถึงในบทไหว้ครู เช่น บทไหว้ครูเพลงฉ่อย ของ นายเพชร กฤษณพันธ์ พ่อเพลง
ชาวสิงห์บุรี ความว่า

. . . ลูกจะไหว้พระพุทธที่ล้ำ ลูกจะไหว้พระธรรมที่เลิศ
จะไหว้พระสงฆ์องค์ประเสริฐ ที่ท่านเป็นยอดวิเศษ
ขอให้ลูกทะเลอุปฐไปรุ่งให้เหมือนยงกับองค์พระเมต เออ เออ
เอ็ง เงย ไตรย^๒

^๑ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้หน้า ๓๕.

^๒ ทัศนญา สุจฉายา, "เพลงปฏิพาทย์ : การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิเคราะห์"
วิทยานิพนธ์ปริกฤตมาหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๒๓, หน้า ๓๖๓.

ใช้เป็นเนื้อเพลง เช่น ส่วนานเพลงฉ่อยของนายอ้น เจริญศรี พ่อเพลง
ชาวสุพรรณบุรี กล่าวถึงบทขมมรกว่า

... ได้เจ้าเปรตแสนชั่วพาตัวออกช้า	ทรมาวेरกรรมอยู่ในบ่ออบาย
เวรยังไม่สิ้นกรรมยังไม่สูญ	ได้ไปฝังใบบนุญพบพระมาลัย
พระมาลัยมาโปรดท่านนั้นเป็นผู้ปราบ	ต้นจิวล้มราบ ถูกสาบหายไป
น้ำกรดที่กรอก ค้ำหอกที่แทง	หมา คำ หมาแดง กา แร้งก็หาย
องค์พระมาลัย ท่านลงไปนรก	ฝนฟ้าก็ตก ห่าน้อย ทำใหญ่
หินไฟดับสูญด้วยพระมาลัยทรงศีล	ชาวนรกทั่วถิ่น ก็มีความสบาย
ฝูงสัตว์พื้นทุกซีกก็ได้สุขทั่วถิ่น	เอ้อเอ๋ย บารมีของท่าน . . . เอ๋ยพระมาลัย ^๑

นอกจากนี้ ยังมีเพลงยี่วนรกแปดขุมของชาวบ้านอำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
และเพลงอีเชาขมมรของนายอ้น เจริญศรี จังหวัดสุพรรณบุรี แสดงความเชื่อเรื่อง
นรกเรื่องกรรมในระดับชาวบ้าน และนำเรื่องดังกล่าวมาดัดแปลง เป็นการละเล่นประเภท
เพลงปฏิพากย์ หรือเพลงพื้นเมือง ให้ทั้งความสนุกสนาน และคติสอนใจไปพร้อม ๆ กัน

ลักษณะร่วมของวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องพระมาลัยและพระมาลัยคำหลวงนั้น อาจ
นำมากล่าวโดยสรุปได้ว่า เป็นลักษณะร่วมที่เกิดจากแนวความคิด ซึ่งมีพุทธศาสนาเป็น
พื้นฐาน คือ มีแนวคิดร่วมเรื่องกรรม เรื่องบาป เรื่องบุญ สอดคล้องกัน เป็นประสบการณ์
ร่วมคือเข้าไปสัมผัสบาทในประเพณีหรือพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งวิถีชีวิตของคนไทยผูกพันกับ
สิ่งเหล่านี้อย่างแยกไม่ได้ ตั้งแต่เกิดจนตาย และเมื่อตายไปแล้วก็ยังคงมีความเชื่อเรื่อง
ชาติหน้า เรื่องกรรมติดตามไปอีก และลักษณะร่วมประการสุดท้าย คือ เป็นศิลปะร่วม
เป็นที่มา หรือเป็นที่สนับสนุนศิลปะแขนงอื่น ๆ อีกหลายสาขา จากปัจจัยเหล่านี้เองมีผล
ทำให้เนื้อเรื่องพระมาลัยได้รับความนิยมอย่างมากมาในอดีต แต่สาเหตุที่เรื่องดังกล่าว
ไม่เป็นที่รู้จักกัน ในปัจจุบันเพราะลักษณะร่วมดังกล่าวไม่มีการนำมาใช้ และเสื่อมไป
ตามกาลเวลา ผู้ที่ตระหนักในเรื่องกรรมบาป บุญ มีเพียงพระสงฆ์ และประชาชนเพียง
ส่วนน้อย เพราะสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง และความเจริญทางเทคโนโลยี ทำให้คนมี

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓๔.

เวลาให้กับศาสนาน้อยมาก โดยเฉพาะด้านพิธีกรรม ผู้ร่วมพิธีกรรมทางศาสนาส่วนใหญ่ มักเป็นคนชรา และศิลปะที่เกี่ยวข้องก็สูญหายไปตามกาลเวลา อาจกล่าวได้ว่า เหตุที่ เรื่องพระมาลัยกลายเป็น "เรื่องโบราณ" ไปแล้วนั้น เพราะขาดผู้สืบทอด ลำพังผู้สืบทอด ทางศาสนาคือพระสงฆ์ฝ่ายเดียวนั้นก็คงจะพอประคับประคองให้เรื่องดังกล่าวดำรงอยู่ได้ บ้าง แต่ในสังคมชนบทที่คนไทยมีความผูกพันกับศาสนา และพิธีกรรมอย่างแน่นแฟ้น สิ่งเหล่านี้จึงอยู่ในวิถีชีวิตของชาวชนบท เป็นส่วนใหญ่ ข้อมูล เรื่องพระมาลัยสำนวนต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยรวบรวมมาได้ นั้นจึงเป็นข้อมูลที่ได้มาจากชนบทมากกว่าข้อมูลในเมือง และเป็นที่ น่าเสียดายว่า หากคนรุ่นหลังไม่ช่วยกันรักษา กระจกสะท้อนสังคมบ้านนี้ไว้ สักวันหนึ่ง วรรณกรรมหรือวรรณคดีอีก เรื่องหนึ่งของชาติ เราคงจะสูญหายไป ในเวลาอีกไม่นานนัก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย